

Tarih İncelemeleri Dergisi
Cilt/Volume XX, Sayı/Number 2
Aralık/December 2005, 177-180.

II. National Aegean Islands Symposium 2-3 July 2004 Gökçeada-Çanakkale, (Edited by İdris Bostan-Sertaç Hami Başeren), Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV) Yayın nu: 19, İstanbul 2004, 138 shf., ISBN: 975-8825-03-8.

Ege denizi, bünyesinde barındırdığı irili ufaklı 1800 civarında kara parçasına bağlı olarak uzun yıllar “*Adalar Denizi*” ismiyle maruf olmuştur. Bugün “Ege Adaları” olarak ifade edilen ve XV-XVII. yüzyıllardaki fetihlerle tamamı Osmanlı hakimiyetine girmiş olan söz konusu kara parçalarının önemli bir kısmı müstakil araştırma konusu edilmiştir. Bunun yanında, Ege Adaları’nın tümünü kapsayan genel bazı çalışmalar da ortaya konulmuştur. Son yıllarda daha fazla gündeme gelen sempozyumlarda sunulan bildirilerin yayımlandığı kitaplar da Ege Adaları ile ilgili araştırmalara önemli katkı sağlamaktadır. Bu yazı da esas itibarıyla, bunlardan birinin daha geniş kitlelere tanıtılması amacıyla kaleme alınmıştır.

Kısa adı TÜDAV olan Türk Deniz Araştırmaları Vakfı tarafından 2-3 Temmuz 2004 tarihlerinde Gökçeada’da düzenlenen “*II. Milli Ege Adaları Sempozyumu*”nda sunulan bildirilerin İngilizce metinlerinin yayımlanmış olduğu kitap, “*Ege denizi konusunda ülkemizin yetiştirdiği en iyi uzmanlardan biri*” olarak takdim edilmiş olan Prof. Dr. Arslan Gündüz’ün aziz hatrasına ithaf edilmiştir. Sempozyum kitabında, Ege adalarının değişik boyutları ile ilgili olarak toplam 19 bildiri yer almaktadır. Öncelikle, bunları kitaptaki sıralamaya göre, bir liste halinde takdim etmek daha uygun olacaktır;

Ali Kurumahmut-Sertaç Hami Başeren, “*Dispute of Sovereignty in the Aegean: Unceded Turkish Islands*” (Ege’de Egemenlik İhtilafı: Devredilmeyen Türk adaları), s. 3-11.

Erdem Denk, “*Two Tiny Rocks, Two Modest Suggestions*” (İki Küçük Kayalık, İki Mütevâzî Öneri), s. 12-16.

Yücel Acer, “*The Role of Islands in Maritime Delimitation: The Reflections of the State Practice*” (Denizcilik Sınırlamasında Adaların Rolü: Devlet Uygulamasının Akisleri), s. 17-20.

Metin Tuncel, “*Observation on the Islands of Turkey in the Aegean Sea*” (Ege Denizi’nde Türk Adalarına Dair Bazı Gözlemler), s. 21-26.

Erdoğan Akkan, “*Geographical Observations on Bozcaada*” (Bozcaada Hakkında Coğrafi Gözlemler), s. 27-31.

İlhan Kayan, “*Interpretations on the Sea-Level Changes along the Coasts of Kuşadası Bay and Samos Island*” (Kuşadası Körfezi ve Samos Adası Kıyıları Boyunca Deniz Seviyesi Değişikliklerine Dair Açıklamalar), s. 32-42.

Rasim Ünlü, “*The Maps of Aegean Islands in the Naval Museum Library*” (Deniz Müzesi Kütüphanesinde Bulunan Ege Adaları Haritaları), s. 43-53.

Machiel Kiel, “*The Island of Lesbos-Midilli Under the Ottomans, 1462-1912 Remarks on its Population, Economy and Islamic Monuments*” (Osmanlı İdaresinde Midilli Adası, 1462-1912 Nüfusu, Ekonomisi ve İslâm Eserleri Hakkında Düşünceler), s. 54-61.

Feridun M. Emecen, “*The Historical Process of the Turkish Settlement in the Island of Limnos*” (Limni Adasındaki Türk Yerleşmesinin Tarihî Süreci), s. 62-70.

Ersin Gülsoy, “*Bozcaada (Tenedos) Before and After its Capture by Venice in 1656*” (1656’da Venedik Tarafından Zaptı Öncesi ve Sonrasında Bozcaada), 71-79.

Fikret Sarıcaoğlu, “*Coğrafya-yı Örfî (1827): Örfî Pasha’s Unknown Work of the Aegean Islands in Greek Rebellion*” (Coğrafya-yı Örfî (1827): Yunan İsyanında Ege Adaları Hakkında Örfî Paşa’nın Bilinmeyen Eseri) s. 80-85.

Ali Arslan, “*The Re-establishment of the Ottoman’s Civilian Administration on Tashoz*” (Taşoz’da Osmanlı Mülkî İdaresinin Yeniden Tesisi), s. 86-91.

Süleyman Kızıltoprak, “*Transfer of the Island Tashos from the Egyptian Vaqf Administration to the Thessaloniki Vilayet (1902)*” (Taşoz Adasının Mısır Vakıf İdaresinden Selanik Vilayetine (1902) Bağlanması), s. 92-96.

Mustafa Oğuz, “*Economic Life in Crete: Private and Trust Estate Sales (1650-1657)*” (Girit’de Ekonomik Hayat: Vakıf ve Mülk Satışları (1650-1657), s. 97-106.

Ömer İşbilir, “*Foundation (Vakıf) Establishment Process in Midilli Island Under the Rule of the Ottoman Empire*” (Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinde Midilli Adası’nda Vakıf Kuruluş Süreci), s. 107-111.

İskender Pala, “*Crete and Poems*” (Girit ve Şiirler), s. 112-119.

Mehmet İpşirli, “*Observations on Late Ottoman Scholars from the Aegean Islands*” (Ege Adalarından Son Osmanlı Alimlerine Dair Gözlemler), s. 120-124.

Gülcan Yılmaz, “*Rhodes and Dodecanese in Turkish War of Independence*” (Türk İstiklâl Harbinde Rodos ve Oniki Ada), s. 125-130.

Halime Hüryılmaz, “*The Groundstone Industry of the Early Bronze Age Settlers of the Yenibademli Mound*”, (Yenibademli Höyüğü Sakinlerinin Erken Bronz Çağı Sürme Taş Endüstrisi), s. 131-138.

Başlıklardan da takip edilebileceği üzere, sempozyuma sunulmuş olan bildirimlerden ilk üçü ihtilafî adalar ve deniz sınırlarında adaların rolü ile ilgilidir. Diğer bildirimlerin önemli bir kısmı ise muhtelif Ege adalarına tahsis edilmiştir. Bu cümleden olarak, Bozcaada, Limni, Taşoz, Girit, Rodos ve Oniki Ada değişik açılardan incelenmiştir.

Çanakkale boğazının güvenliği açısından stratejik bir noktada bulunan ve Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiş olan Bozcaada ile ilgili tebliğlerden birinde, “*coğrafi gözlemler*” başlığı altında, ana hatlarıyla adanın oluşumu, yeryüzü şekilleri, ve iklim özellikleri yanında, tarım ve turizme dayalı ekonomik yapısına değinilmiştir (s. 27-31). Ersin Gülsoy imzalı ikinci bildiri ise, arşiv kaynaklarından yararlanılarak, 1656 Venedik zaptı öncesinde ve sonrasında adanın sosyal ve iktisâdî yapısı ortaya konulmuştur. Bu cümleden olarak, XVI. yüzyıldaki tabloya temas edildikten sonra, ağırlıkla XVII. asrın ikinci yarısındaki durum değerlendirilmiştir (s. 71-79).

Yeni Yayınlar

Birden fazla bildiriye konu edilmiş olan adalardan biri de, gerek Çanakkale boğazı gerekse Balkan coğrafyası bakımından stratejik bir önemi haiz bulunan Taşoz adasıdır. Osmanlı hakimiyetinde Kaptan Paşa hassı olarak Selânik sancağı Kavala kazâsına tâbi olan Taşoz, 1813'de Kavala'da tesis edilmiş olan câmi ve medreselere vakfedilmek üzere Mehmed Ali Paşa'ya tahsis edildi. Ada'nın bu statüsü 7 Mayıs 1902'ye kadar sürdü. İşte kitapta bulunan Taşoz adası ile ilgili tebliğlerin ikisinde de, farklı başlık altında olmakla beraber, mezkur tarihte Ada'nın tekrar Osmanlı mülkî idaresindeki yerine kavuşturulması süreci ortaya konulmaya çalışılmıştır (s. 86-96). Bu durum ilk etapta bir örtüşme sorununu gündeme getirmekle beraber, sempozyum platformunda farklı başlıklar altında aynı konunun farklı boyutları ya da en azından nüansları ile ortaya konulmasına imkân tanınması bakımından yararlı olmuştur.

İki bildiriye konu edilmiş olan bir diğer ada, Ege ile Akdeniz'in birleştiği noktada bulunan ve Kıbrıs'dan sonra en büyük ada konumunda olan Girit olmuştur. Bunlardan ilkinde, Mustafa Oğuz, tamamıyla ancak 1669'da Osmanlı hakimiyetine girmiş olan Girit adasında 1646'da fethedilmiş olan Resmo'da yapılan tahrirler sonucunda 1650-1657 tarihleri arasında gerçekleştirilen vakıf ve mülk satışları etrafında, adadaki ekonomik hayatın muayyen boyutlarını ortaya koymaya çalışmıştır (s. 97-106). Girit'le ilgili ikinci bildiri ise (s. 112-119), çalışmalarıyla aynı zamanda divan edebiyatının gündeme taşınmasında da büyük katkı sağlayan İskender Pala'ya aittir. Pala, "*adaların tarihî kaderini dizelerine dizmiş insanlar*" olarak tanımladığı Garip Âşık, Kâtip Ali ve Benli Ali gibi şairlerin, Girit ile ilgili şiirlerinden örnekler verirken, bunlara esas teşkil eden târihî hadiselerle de işaret etmekten geri kalmamıştır. Girit tarihinin şiire yansımaları ile ilgili bir tek örnek vermek gerekirse, Kâtip Ali'ye ait şu dize yeterli olacaktır;

*"Ne sarp imiş o kafirin binası
Yamanımış kal'ası yıkılası
Âsumânda topların sadâsı
Uhud gazâsından dem urur Girit"*

1462'de Osmanlı hakimiyetine girmiş olan midilli adası da iki bildiriye konu edilmiştir. Machiel Kiel, "*Osmanlı İdaresinde Midilli Adası, 1462-1912 Nüfus, Ekonomi ve İslam Eserleri Hakkında Düşünceler*" başlıklı bildirisinde, Osmanlı arşiv kaynaklarına dayanarak, adanın XV-XIX. yüzyıllardaki sosyal ve iktisâdî profilini ortaya koymaya çalışmıştır (s. 54-61). Ömer İşbilir tarafından sunulmuş olan ikinci bildiride ise, Osmanlı idaresinde Adadaki vakıf kuruluşlar ve sosyal fonksiyonları üzerinde durulmuştur (s. 107-111).

Bununla birlikte, Feridun M. Emecen tarafından sunulmuş olan, Limni adasındaki varlığı XIV. yüzyıla kadar geri giden Türk yerleşmesinin tarihî gelişme sürecinin ortaya konulduğu bildiri de oldukça önemlidir. Emecen, bu bildiriye konu edinmiş olduğu Limni adasındaki yerleşmenin gelişimi ile aynı zamanda bütün "*Ege Adaları tarihinin Osmanlı döneminde geçirdiği sosyal değişime*" ışık tutmayı amaçlamıştır (s. 62-70).

İlhan Kayan'ın Kuşadası körfezi ve Samos adası kıyılarında deniz seviyesi değişikliklerine dair gözlemleri (s. 32-42), Gülcan Yılmaz'ın Türk İstiklâl harbinde Rodos ve Oniki Ada'nın rolü (s. 125-130), Halime Hüryılmaz'ın erken Bronz çağı yerleşmelerinden Yenibademli höyüğü (s. 131-138) ile ilgili bildirimler de Ege adalarının farklı boyutlarına işaret

Yeni Yayınlar

etmektedir. Mehmet İpşirli'nin Ege adalarından yetişen son Osmanlı alimlerine dair bildirisi de diğerlerinden oldukça farklı bir boyutu ön plana çıkarmıştır (s. 120-124).

Kitapta yer alan iki bildiri ise, Ege adalarının târihî coğrafyası ile ilgili kaynaklara tahsis edilmiştir. Bunlardan, Rasim Ünlü imzasını taşıyan bildiride (s. 43-53) Deniz Müzesi Kütüphanesinde bulunan Ege adaları ile ilgili haritaların listesi verilmiştir. Fikret Sarıcaoğlu tarafından takdim edilmiş olan ikinci bildiride ise, Örfî Paşa'nın ağırlıkla Ege adaları üzerinde durduğu "*Coğrafya-yı Örfî*" adlı bilinmeyen eseri tanıtılmıştır (s. 80-85). Esâsen, bölgede cereyan eden Rum isyanı ile ilgili olarak idarecilerin bilgilendirilmesi için hazırlanmış ve padişaha takdim edilmiş olan bu eser, ihtiva ettiği 61 ada hakkındaki bilgi ile önemli bir tarihi coğrafya kaynağı durumundadır. Bu bildiri ile böyle bir eserin ortaya konulmuş olması, sempozyumun sağladığı önemli katkılardan biri olmuştur.

Sonuç olarak, yukarıda liste halinde verilen ve kısaca temas edilmiş olan 19 bildirinin sunulmuş olduğu sempozyum kitabının yayımlanmış olması, özellikle Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi'nin faaliyetleriyle son yıllarda ivme kazanan Ege Adaları ile ilgili araştırmalara önemli bir katkı sağlamıştır. Bu vesileyle, sempozyumu düzenleyen ve bildirilerin yayımlanmasına zemin hazırlayan Türk Deniz Araştırmaları Vakfı yetkilileri başta olmak üzere, editörlüğünü yapan, Türk denizcilik tarihi araştırmalarıyla ön plâna çıkmış bulunan İdris Bostan ile Sertaç Hami Başeren'i ve yoğun emek mahsûlü bildiri sahiplerini tebrik etmek gerekir.

Turan GÖKÇE